

Artikkel 1 i Nordnytt Norge

Ursprungsartikkel <http://www.nrk.no/nordnytt/sa-ikke-foreldrene-igjen-1.11793466>

Artikeln omvandlad till pdf-file enligt tillstånd och införd i det elektroniska emigrantmuseet EMUS.

Artikeln handlar om familjen Kurkkio från Jukkasjärvi vars 2 barn hamnade i fosterfamiljer Norge.

For barn i Tornedalen var lek og moro ingen selvfølge i år med avlingssvikt slik disse barna i Vadsø opplevde det, og mange ble sendt alene over til kysten av Nord-Norge for ei bedre framtid uten noen ganger å se foreldrene igjen. (Illustrasjonsfoto)

Foto: Samuli Paulaharju / Tromsø Museum - Universitetsmuseet

De fleste barna så aldri sine foreldre igjen

Anna Kurkkio måtte, som svært mange andre foreldre i Tornedalen, sende barna over grensen til ei bedre framtid i Norge. Som en av få mødre fikk hun kontakt med barna sine igjen, viser unike brev som ble funnet i en bibel.

Av

Laila Lanes - Foto: Ingun A. Mæhlum

Journalist [Laila Lanes](#)

Publisert 28.06.2014, kl. 12:39 Oppdatert 30.06.2014, kl. 09:15

«Nu ser i ej fadern mera på jorden, men han bad til Gud om han skulle få träffa sine älskade barn i himmelen», skriver Anna Kurkkio til sin sønn som hun tju år tidligere har sendt alene over grensen til Norge.

Anna bodde i Jukkasjärvi i Tornedalen i Sverige og brevet er skrevet i 1902. Sønnen Johan August var tolv år da hun sendte han over til Norge.

Hun var en av mange mødre som måtte sende sine barn til ei bedre framtid ved kysten i nord mens uår herjet på svensk og finsk side av grensen, men hun er trolig en av få som noen ganger fikk kontakt med sine barn igjen.

Praksisen med å sende barn over til kysten av Troms ble kalt for «barnehandel» og «slavehandel» i sin samtid. Det var svært omstridt og blant andre predikanten Lars Levi Læstadius deltok i debatten.

- Les også: [Kvenene var viktige oppbyggingen av Norge](#)

Fant brev i bibelen

Brevene fra Anna dukket opp i en bibel som Annas tippoldebarn, Anita Aamo, hadde fått av sin bestefar. De var skrevet til Anita Aamos oldefar, Johan August Johansson Kurkkio, han kom som 12-åring alene over grensen mer enn hundre år tidligere.

Arkivar på Statsarkivet i Tromsø Harald Lindbach er glad for at Anita Aamo kom til Statsarkivet med de unike brevene da hun fant dem.

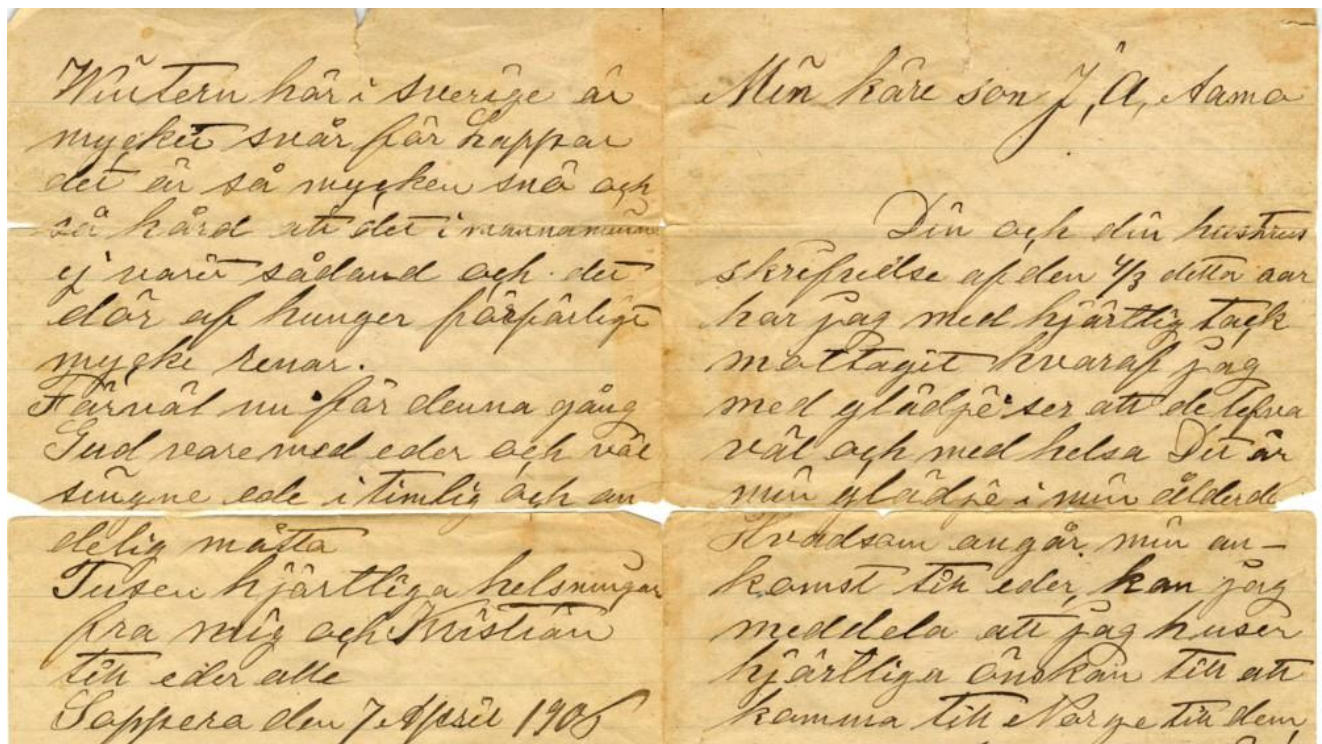
Foto: Laila Lanes / NRK

– Å sende små barn fra seg til en usikker tilværelse i et annet land er jo en tanke som virker totalt fremmed for oss i dag, men dette var en strategi for å sikre at barna skulle få en best mulig framtid, sier Anita Aamo selv.

Brevene fra tippoldemora er unike fordi man ikke regner med at mange av foreldrene som sendte sine barn over til ei bedre framtid i Norge noen ganger fikk kontakt med dem igjen.

I det første brevet som er datert 21. april 1902 skriver mora Anna at deres far er død etter å ha vært syk hele vinteren. Brevet preges av en sterk tro, og mora skriver:

«Härmed får jag din moder med sorgen meddela att nu är den gamle fader død. Han har legadt i sängen hela vinteren efter Jultiden och dog 2 veckor före Påsktiden etter den 13. mars med fast tröstan till sin frälsare. Och nu ära vi utan honom men ära tröstade med att han fådt ärfva sin salighet».

Brevene fra Anna Kurkkio til sønnen er preget av en sterk tro.

Foto: privat

Av brev nummer to går det også fram at Anna har fått svar fra sin sønn i Norge. Den 7. april i 1906 skriver hun til sønnen: «Din och din hustrus skrifvelse af den 4/3 detta aar har jag med hjärtlig tack mottagit hvoraf jag med glädje ser at de lefva väl och med helsa.»

Sendte barna fra sult og fattigdom

Praksisen med å sende barna over til kysten i nord pågikk særlig på 1800-tallet, men er omtalt for første gang allerede i 1730-årene i Jukkasjärvi, skriver Hans Kristian Eriksen i boka «Vandrere i grenseland».

Blant historikere og andre er noen av historiene velkjente, men ingen vet sikkert hvor mange barn dette gjaldt.

– Det skjedde ved at flyttsamer hadde med seg barn til fosterforeldre i Nord-Norge, spesielt i lbestad/Astafjord-området som tydeligvis kom til å bli et kjerneområde for «handelen». Trolig utviklet gårder og bygder sterke forbindelser med grensekryssende reindriftsmiljøer på svensk side, sier professor emeritus Einar Niemi ved Universitet i Tromsø Norges arktiske universitet.

Johan August Kurkkio var tolv år da han ble sendt over til Norge for å få ei bedre framtid.

Foto: Privat

Årsaken var sult og fattigdom i Tornedalen, som regel som følge av sviktende avlinger. I følge en artikkel i avisen Fremover fra 1971 var det til sammen åtte hungersperioder fra 1708 til 1880. «Østavind og frost la kornåkrene døde, og telen slapp ikke jorda ved sommerstid. Uår etter uår fulgtes, og fattigunderstøttelsen brøt sammen, og folk ble oppfordret til å begi seg på tiggerveiene. Man regner med at omkring en million mennesker døde som følge av underernæring og epidemier i disse årene».

Broren til Johan Kurkkio, Wilhelm Kurkkio, kom også alene til Troms som barn og ble bosatt i Malangen.

Foto: privat

I følge Anita Aamo kom hennes oldefar Johan August over til Salangen som 12-åring i 1882. Han var født i Jukkasjärvi i Sverige, av foreldrene Anna Kurkkio, født Persdotter Sevä, og Johan Jakob Johansson Kurkkio i Pajala. Paret hadde en rekke barn og tre av disse ble sendt til Norge i de såkalte «lavårene», det vil si utover etter 1860 da uår i Tornedalen gjorde at folk måtte drøye brødmelet med lav.

Johan skal ha blitt bragt over av samer.

«Slafhandel på Scandnavien»

Denne trafikken ble etter hvert omstridt. Av noen ble den beskrevet som en «velgjerning» som var med på å redde barna fra sultedøden, men av andre ble samene beskyldt for menneskehandel. Årsaken til det var blant annet at reindriftssamene krevde penger for frakten over grensen.

En av de som gjorde virksomheten kjent og som reagerte først på 1800-tallet var presten i Ibestad, Gunnar Berg. I dåps- og ikke minst konfirmantlistene fant han en rekke navn der barna var født på svensk side av grensen og der det var involvert betaling for deres ankomst til Norge.

I følge Emil Gryms bok «Från Tornedalen til Nord-Norge» noterte presten følgende i kirkebøker (her med svensk oversettelse):

«Den 21. søndag e. Trin. (Trinitis) konfirmerades Johannes Pedersen, född efter hans uppgivenade i Sverige av fadern Peder och moderen Elen. Deras förelldrars hamn vet han inte. Är kjøpt av I.B. i Fjordbotn....

Samma dag konfirmerades Maria Henriksdotter, född i Sverige. Köpt for en ko av E.H. i Aa.

Vidare konfirmerades samma dag Peder Hansen, född i Sverige av fadern Hans og modern Anna. Deras föräldrars namn vet han inte. Bor i Ballo. Köpt for 5 riksdalern av O.J. i Flöyet, hos vilken han är uppförstrad.»

Ba myndighetene gripe inn

Presten startet en aksjon og sende et brev til amtmannen i 1812. Her skriver han: «Saare var det at ønske at der maatte sættes grænser for denne her længe i svang gaaende menneskehandel, i sær i en tid som nærværende, da man ikke har trang til at kjøbe forældreløse børn eller tyver fra et andet kongerige. ...»

I følge Einar Niemi ble det også tatt kontakt med svenske myndigheter for å stanse trafikken, og noen flyttsamer ble også anmeldt.

Professor emeritus Einar Niemi forteller om en omstridt praksis.

Foto: Laila Lanes / NRK

Men predikant Lars Levi Læstadius forsvarte virksomheten. Dette kommer fram Gryms bok «Från Tornedalen til Nord-Norge». I følge han skrev Læstadius om denne praksisen i flere artikler i avisen «Norrlandsposten» .

Han mente denne handelen snarere var et barmhjertighetsverk. «Fattiga föräldrar lämnar barnen till lapparn, vilka vid framkomsten till Norge överlämnar barnen till välvilliga människor och av dem erhåller en blygsam ersättning för sina besvär med transporten», skriver Grym.

Når avisen Aftonbladet i 1838 i en artikkel kaller dette for «Slafhandel på Scandinavien», ble det en livlig diskusjon, hvorpå Læstadius den 31. desember i 1838 skriver at man overdriver når man snakker om slavehandel. «Föräldrarna har själva har i sin nöd bjudit ut sina barn åt lapparna för att få dem transporterade till Norge. Lapparna har försökt få barnen placerade i goda hem.»

At samene har bedt om en godtgjørelse for frakten over mener Læstadius er rett og rimelig, da turen over kan ta inntil tre måneder.

«Den norske mottagaren betalar 3-15 riksdaler, en ko eller ett par tunnor mjöl för barnet.» Han mener at samene har vist stor omsorg for barna som i følge Læstadius havner i gode hjem i Norge.

I følge Einar Niemi er dette omtalt i flere bygdebøker og her er også oppgitt navn på «gode nordmenn». Avisdebatten førte til at dette avtok rundt 1840, men det er også tilfeller fra rundt 1860-tallet, forteller Niemi.

- Les også: [Kvensk språk gir stolthet i Storfjord](#)

Johan August fikk det godt

På 1860-tallet kom det igjen uår, og det er i denne perioden Johan og hans søsken skal være kommet over.

Anita Aamo tror imidlertid at tippoldemora, som selv var same, kan ha visst hvem som fraktet barna over, at hun kjente dem og stolte på dem. Det kan også være årsaken til at hun derfor også klarte å holde kontakt med dem i ettertid, mener hun.

Hennes oldefar havnet i Salangen, her ble han satt bort til fosterforeldre i bygda Åmo, og han etternavnet Aamo etter gården han kom til.

Hit til Åmo gård i Salangen kom Johan August og her ble han boende til sin død.

Foto: privat

– Under alle omstendigheter kom oldefar til en svært snill fosterfamilie, i følge en gammel slektning jeg har snakket med. Her ble han behandlet som husets sønn, og som voksen ble han gift med naboenta og fikk halve gården hos svigerfaren, sier Anita Aamo.

Han ble også en betydningsfull mann i Salangen. I følge nekrologen da han døde i 1949 var han «en høvding i sin krets, og også hans utseende var høvdingens.» Han hadde blant annet hatt sentrale roller i forbindelse med Salangsverket og han gjorde seg bemerket i nærmiljøet.

Kontakt med broren

Hans bror Wilhelm havnet i Aursfjordbotn i Malangen, mens en tredje bror kom til Senja, men druknet i ung alder. De to brødrene fikk kontakt i Norge og opprettholdt i følge Anita Aamo kontakten med hverandre til de døde.

Men Anna fikk aldri se sine barn igjen. Hun skriver i begge brevene at hun planlegger å komme over til Norge. I april 1906 skriver mora til sønnen at hennes planer om å komme til Norge stanses av at det er blitt for seint og at føret fra hjemplassen til Kiruna er blitt for dårlig. Men hun bekrefter at ønsket om å komme er tilstede.

Hun skriver: «Men du borde skrifva mig igen och då skall jag närmare underrätta och bestämma tiden när det bäst passar får mig at komma til dem i höst. Jag har så hjärtlig lyst att komma och af hela mitt hjärta tackar jeg får att i ären bemågna till at mottage mig.»

Etter det familien kjenner til, ble det aldri noe av turen før hun døde.

De unike brevene

– Disse brevene er helt unike fordi vi ikke har lignende brev. Det er veldig spesielt å få bekreftet at mora fikk kontakt med barna igjen, sier arkivar Harald Lindbach i Statsarkivet i Tromsø.

Unike brev fra 1902 og 1906 forteller om drastiske valg foreldre måtte gjøre for å redde sine barn fra sultedød, her er brevene og bibelen de ble funnet i.

Han kjenner til flere historier med barn som kom over, men sier at det er mye som er ukjent rundt denne historien.

– Det er spesielt at vi får slike private brev inn i vår samling, sier Lindbach.

Anita Aamo tror at "barnehandelen" var mer omfattende enn vi kjenner til i dag. Det er gjort lite forskning på dette fordi det er vanskelig for slektsforskere å finne tilbake til barna. Man vet ofte ikke hva foreldrene het og barna fikk som regel norske navn når de kom til en norsk familie.

Statsarkivet i Tromsø kommer stadig over nye dokumenter som forteller mer om den kvenske og den samiske historien i Nord-Norge.

– Men vi vil gjerne ha mer, så folk som har gamle, private brev som også omhandler andre temaer, må gjerne levere det til oss, sier Lindbach.